

Stanisław Salmonowicz

"Histoire de la justice sous la IIIe République", t. 1-2, Maurice Garçon, Paris 1957 : [recenzja]

Palestra 2/10-11(11), 72-73

1958

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE

M. G a r ç o n: *Histoire de la justice sous la IIIe République*. T. I-II, Paris 1957. T. I. s. 317; T. II. s. 297.

Maurice Garçon jest najgłośniejszym chyba reprezentantem współczesnej palestry francuskiej. Pisarz, historyk, a nade wszystko wielki mówca sądowy, autor niezliczonych pozycji wydawniczych,¹ już od 1946 roku zasiada w gronie francuskich „nieśmiertelnych“, spośród których odznaczył się ostatnio ostrą akcją przeciw kandydaturze Henri Montherlanta, pisarza kolaboracjonisty, na fotel w Akademii Francuskiej. Głośne w okresie międzywojennym były szczególnie wielkie procesy literackie, w których występował Garçon (sprawa Francis Carco, procesy o spuściznę Baudelaire'a, Mallarmé'go i inne).

Adekwatnym tłumaczeniem na język polski tytułu najnowszego dzieła Garçona byłoby chyba: Historia wymiaru sprawiedliwości okresu III Republiki francuskiej. Opracowania poświęcone dziejom jakiejś części zarządu państwowego mogą zasadniczo zawierać ujęcie tematu w dwóch płaszczyznach. Płaszczyzna pierwsza to dzieje samej instytucji (element zazwyczaj mniej lub bardziej statystyczny w danym okresie), co powinno w omawianym wypadku polegać na przedstawieniu takich podstawowych zagadnień, jak organizacja władz wymiaru sprawiedliwości, ich rozmieszczenie terytorialne, zagadnienie składu

¹ Wymieńmy tu przykładowo *L'Affaire Sade*, „*Tableau de L'Eloquence Judiciaire*“, prace poświęcone czarom i demonologii, oraz prace literackie, takie jak „*Huysmans inconnu*“ czy też „*Sous le masque de Molière*“.

osobowego, analiza oblicza klasowego i politycznego korpusu sądowego (w szerokim rozumieniu tego słowa), a także na przedstawieniu takich kwestii, jak poziom wiedzy fachowej, wykształcenie itd. Płaszczyzna druga to zobrazowanie tak scharakteryzowanego aparatu wymiaru sprawiedliwości w sposobie pełnienia swych funkcji, a więc analiza dynamicznej strony zagadnienia, rozważenie roli, jaką działalność sądownictwa odgrywała w ówczesnej sytuacji politycznej i społecznej. Oczywiście w rozważaniu tych aspektów musiałyby się wysuwać na czoło wnioski wyciągnięte z analizy statystyk sądowych.

Jak w świetle tych sumarycznie przedstawionych, bynajmniej przy tym niemaksymalistycznych postulatów wygląda oceniona praca Garçona?

Zainteresowania autora omówionym wyżej tematem datują się jeszcze z lat dwudziestych naszego wieku, a ich pierwszym rezultatem był opublikowany wówczas niewielki tom zatytułowany: *La Justice contemporaine*. Obecna praca, jak to podkreślił w przedmowie autor, jest owocem jego 25-letnich badań nad omawianym tematem, rezultatem wielu żmudnych poszukiwań archiwalnych. Ślady tej pracy widoczne są w dziele, jednakże należy żałować, że autor ze względów technicznych i literackich, zgodnie z coraz szerzej stosowanym przez historyków francuskich zwyczajem, pominął cały aparat naukowy dzieła. Omawiana praca nie stoi także — pod względem swej zawartości — w zgodzie z nakreślonym powyżej przez nas programem badawczym. Zawiera ona jedynie to, co autor sam określił w innym miejscu jako *la vie judiciaire* — kronikę sądową omawianą

epoki, bez mała rodzaj Pitavała III republiki. Tom pierwszy dzieła zawiera jeszcze pewne próby głębszych analiz, szerszych przekrojów, natomiast tom drugi jest już tylko omówieniem najciekawszych procesów sądowych. Oczekiwany jeszcze tom trzeci ma dać obraz dziejów sądowych ostatnich lat republiki, z procesem w Riom — bodajże — jako akordem końcowym.

Tom pierwszy to przede wszystkim sprawa Komuny Paryskiej. Zawiera on wiele cennego, mało znanego materiału o działalności sądownictwa rewolucyjnego Komuny, a także w sposób beznamiętnie obiektywny przedstawia rozmiary represji sądowej i pozasądowej rządu wersalskiego. Specjalne rozdziały omawiają problematykę stosunków z kościołem w świetle działalności sądów, likwidację niedoszłego puczu Boulangerera oraz głośne wówczas procesy anarchistyczne końca XIX w. Specjalne miejsce w pracy, zawierające dużo nie znanego a wydobytego z akt sądowych materiału, zarezerwował autor dla omówienia przejawów walki społecznej (strajki, demonstracje etc.) w okresie od Komuny paryskiej aż po okres pierwszej wojny. Rozdział ten można by jeszcze określić inaczej jako przedstawienie kształtowania się i działalności ruchu robotniczego w tym okresie w świetle represyjnej działalności sądów, stojących na straży burżuazyjnego porządku publicznego. Należy tu zaznaczyć, że autor nie zamazuje ostrych konturów toczonych wtedy walk społecznych i programowo zresztą (*vide* przedmowa) ogranicza swą funkcję historyka do czystej faktografii, do gołe-

go przedstawiania znanych mu faktów bez jakichkolwiek prób ich szerszej interpretacji czy też wyciągania niezbędnych przecieży w pozornie — sądząc po tytule — syntetycznym opracowaniu.

Tom drugi zawiera omówienie tych procesów różnego zresztą typu, które autor uznał za godne szczególnego omówienia. Otwiera ten zbiór 44-stronicowy szkic o sprawie Dreyfusa, który — z natury rzeczy ograniczony do relacji tylko prawniczego aspektu sprawy i kolejnych rozpraw — nie może dać czytelnikowi, nie zorientowanemu w problemie, jasnego obrazu tej sprawy i jej niezwyklej roli w dziejach trzeciej Republiki. Głośne afery finansowe, jak afera paryska, afera Stavisky'ego i szereg mniejszych, omówione są dość obszernie, podobnie jak i wielka afera korupcyjna Snia Viscosa. Wielkie procesy ściśle związane z przebiegiem wojny w latach 1914—1918, a zwłaszcza procesy polityczne Malvy'ego, Caillaux i innych, wytoczone przed Trybunał Stanu (senat obradujący w tym charakterze) w toku walki rządu Clemenceau z defetystami, zajmują lwią część drugiego tomu; tom ten zamykają ciekawe procesy prasowe, literackie i artystyczne, związane głównie z zarzutami obrazy moralności.

Kończąc to krótkie omówienie interesującej, acz budzącej wiele zastrzeżeń pracy Garçona, należy jeszcze podkreślić, że nie poruszył on w niej wcale zagadnień cywilistycznych i że ograniczył się tylko do bardziej efektywnych spraw karnych.

Stanisław Salmonowicz
aspirant U.W.